

KIŞ UYKUSU: İNSAN RUHUNUN HER KÖSESİ

Cannes'dan Rotterdam'a bir zihin yolculuğu

Yazı: Yekta Koçan

Altın Palmiye'yi kucaklamasından bir gün sonra Nuri Bilge Ceylan'la Rotterdam Kırımı Lale Film Festivali'nin açılış gecesinde sohbet ediyoruz. Ödül gecesinin heyecanına, kutlamalarla geçen saatleri ve Cannes'dan Amsterdam'a, oradan da Rotterdam'a uzanan yolculuğu ekleyince yirmi dört saati aşkın süredir uyumadığı ortaya çıkıyor. Açılış töreni sonrasında yemekte herkesin ilgisi usta yönetmenin üstünde. Hollanda Büyükelçisi Sadık Aslan, Kültür Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü'nden Enver Arslan, Hollanda Türkiye Kültür Vakfı Başkanı Mehmet Emin Alkanlar, Hüseyin Karabey, Alin Taşçıyan, Sevinç Baloğlu, Şenay Aydemir, Zeynep Oral, Mehmet Eryılmaz, Ahmet Hızarcı... Ama masada öyle bir isim var ki, onun gurur dolu bakışlarında, 100. yılını kutlayan Türk sinemasının neredeyse bütün figürlerinin, anılarının, emeğinin gücü var: Fatma Girik.

IstanbulArtNewsMagazine

Fatma Girik ve Nuri Bilge Ceylan arasındaki konuşmalara tanık olmak Türk sinemasının dünden gelip yarına uzanan yolculuğunun haritasını incelemek gibi. Yılmaz Güney'den Kemal Tahir'e uzanan anılar, öyle heyecandırıyor ki Nuri Bilge Ceylan'ı, uykusuzluğunu, yorgunluğunu unutuyor. O da dünyanın en güzel gözlü oyuncularından Fatma Girik'i bir filme bile bulabilmek için gömleğinin yırtıldığı günlere, Tarkovski'yi ilk izleyişine davet ediyor. Sinemaya böylesine aşık iki insanın ağzından çıkan her kelime, not alınacak değer. Anılar ve sözler masaya yayıldıkça, herkes hem kendisinin hem karşısındakinin zihninde bir yolculuğa çıkıyor.

Bir zihinde yolculuk yapmak. Beynin kıvrımlarına benzeyen yollarda ilerlemek. O kıvrımlardan yeni odalara ulaşmak. Hafızanın karanlık duvarlarına asılan her tüfeğin patlaması. Her köşede yeniden hesaplaşmak. Dünya tarihinin özeti sayılabilecek bir coğraf-

yada, insan ruhunun her halinin özeti çıkarmak. Vahşi bir at, buz gibi bir nehirde özgürce koşarken kementlere yenik düşer ve diz çöküp solur ya, işte öyle solumak hayatın karşısında. Kış Uykusu'na yatmadan önce mağaralarına sığınıp konuşan ve susan insanlar.

Rotterdam'daki sohbet dolu gecedden, tam on gün öncesine, Nuri Bilge Ceylan'ın insan ruhunun her köşesini ziyaret etmekten çekinmeyen filmi Kış Uykusu'nun, Cannes Film Festivali'ndeki prömiyerine gidiyor düşüncelerim. Karşımızda bir başyapıt var. Bu sıfat günümüzde hoyratça kullanılır oldu, o yüzden yerli yerine oturunca pek mutlu oluyor insan. Cannes Film Festivali'nde görüyorum ki, bu başyapıt heyecanını kendi kendimize yaşamıyoruz. Dünyanın dört bir yanından gelen sinemacılar, eleştirmenler ve sinefiller gösterildiği günden başlayarak bu filmi konuşuyor. Örneğin Hollywood Reporter'ın sinema yazarı Deborah Young "Çehov uzun bir film

çekseydi böyle bir şey olurdu," diye yorumluyor Kış Uykusu'nu. Bunu söylemesinin tek nedeni filmin sonunda Çehov'un öykülerinden esinlendiğinin yazılması değil elbette. İyi bir edebiyat okurunun haz duymasına neden olacak göndermeler var filmde. Çehov sevgisini her daim dile getiren Nuri Bilge Ceylan, bu kez edebiyat-sinema ilişkisini daha da derinleştirmiş. Disiplinlerarası düşünmeyi sevenlerin sıkça sordukları bir soru bu filmde sonra daha da keskin bir şekilde devreye giriyor: Sinemada, uzun öykü-romanın tam karşılığı ne olabilir? Böylesi bir hayal-sorunun cevabını hem edebiyatın hem de insan ruhunun kaynaklarından biri olan Çehov'da aramaktan daha doğru ve doğal bir yol yok elbette. (Üstelik film diğer kaynaklara, Shakespeare ve Dostoyevski'ye de uzak durmuyor.) Tam bu noktada Nadine Gordimer'in sözlerini hatırlıyorum: "Biz öykü yazarları, Çehov olmasaydı yazabilir miydik acaba? Çehov olmasaydı, öykünün tıpkı İskandinav sagaları ya da Afrika geleneksel toplumlarının övgü şarkıları gibi arkaik bir forma dönüşeceğine inanıyorum."

Nuri Bilge Ceylan - Ebru Ceylan ikilisinin senaryosu, sadece Çehov'u yeniden yazmakla kalmıyor. Onu hem buralı hem evrensel, hem dün hem bugüne ait, hem edebi hem sıradan, hem sinemaya hem tiyatroya ait kılabilir. Her zaman doğal diyaloglardan yana olduğunu söyleyen Ceylan, bu filmdeki uzun ve kimi yerlerde teatral denilebilecek diyaloglarla, yeni bir anlatı yaratmak istemiş. Bugüne kadar NBC sinemasını "uzun-sessiz planlar" olarak tanımlayanlar, artık "uzun, çok uzun diyaloglar" demeye hazırlanmalı.

Kimi zaman yirmi dakikaya uzanan bu sahnelerden özellikle birkaçı, hem sinema hem de edebiyat tarihinde yerini alacak, biliyorum.

Filmin yenilikler konusundaki cesareti uzun diyaloglarla sınırlı değil. Nuri Bilge Ceylan, önceki filmlerinde görmeye alışık olmadığımız kadar çok "hareketli kamera" kullanıyor bu filmde. Üstelik bu tercihini, uzun süreli diyalog sahnelerine hız kazandırmak için değil, karakterlerin ruh haliyle örtüşen anlarda gösteriyor. Hız katmak istediği yerlerde ise, yine alışık olmadığımız sayıda planla ve tempolu bir kurguyla ilerliyor. O alışığımız büyük resimler, manzaralar, geniş planlar yerlerini kapalı ve dar mekanlardaki diyaloglu sahnelere, klostrofobik bir ruh haline bırakıyor. Elbette bir de filmin üç saati geçen süresi var; daha gösterime girmeden herkesin (jüri başkanı Jane Campion dahil) kafasına takılan bir mesele bu. Sanat eserlerini ezberlediğimiz uzunluklarda tüketmek heyecanımızı bir kenara bırakamıyoruz bir türlü.

Cannes Film Festivali'nin her gününde aynı heyecanı yaşıyoruz. Filmin gösteriminden sonra özellikle Türkiye'den gelenler arasında neredeyse başka bir şey konuşulmuyor. Sağma döndüğümde Cem Yılmaz'ın hayranlık cümlelerini duyuyorum, soluma döndüğümde Reis Çelik'in alkışlarını. Film ekibi ile her daim birlikteyiz ama hepimiz onların yanında heyecanımızı biraz daha kontrol etmeye çalışıyoruz. Sadece ekipten Gökhan Tiryaki, Bora Gökşingöl, Gamze Kuş ve kafasını ütülemekten çekinmediğim birkaç oyuncu, ödül beklentisi konusundaki gevezeliklerine katılmak zorunda kalıyor. İtiraf etmeliyim;

bu yaptığımdan hiç pişman değilim.

Son iki gün geliyor. Sinema yazarımız Esin Küçüktepepınar'ın başkanlığındaki jüri, Kış Uykusu'nu FIPRESCI Ödülü'ne değer gördüğünde, Altın Palmiye'nin kazanılacağı yolunda tedirgin olanlar da var, bunu ödülün geleceğine dair bir işaret olarak görenler de. Yarışma filmlerinin adı sıklıkla anılanlarını görmüş biri olarak, sadece kişisel sinema zevkime ve bilgime güvenerek iddialı konuşuyorum: Altın Palmiye.

Sonunda büyük ödül geliyor.

"Bu ödülü geçen yıldan bu yana hayatımı kaybedenler dahil Türkiye'nin gençlerine adıyorum," diyor Nuri Bilge Ceylan. Salonun dört bir yanından yükselen tebrik seslerine, kimlerin seslerinin, hangi gençlerin sözlerinin karıştığını hepimiz biliyoruz. Bu sözler, insanlık müfredatına geçiyor.

Nuri Bilge Ceylan - Fatma Girik sohbetinin ortasında bir yerde, Altın Palmiye'nin kucaklanması ile biten anılardan sıyrılıyor ve tekrar Rotterdam'daki masaya dönüyor. Sinemadan çok daha ötesi konuşuluyor masada. Edebiyat, resim, fotoğraf, müzik... İnsan ve hayat. Çok iyi bildiğimiz bir sanat eseriyle bile her yeni buluşmamızda yeni bir dünyaya yelken açtığımızı, bir hazine bulmaya çalıştığımızı biliyoruz. "İşte bu yüzden," diyor Nuri Bilge Ceylan, "sanatın görevi göstermek değil saklamak."

Benzersiz gecenin sonunda Rotterdam sokaklarında yürürken, Michel Ciment'ın Kış Uykusu için söylediklerini yüksek sesle tekrar ediyorum: "Başyapıt! Bergman'dan beri böylesini görmemiştik!"